

ТИПІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ ЗА ДИНАМІКОЮ ТА ТЕМПАМИ ЗМІНИ ЧИСЕЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Актуальність проблеми. Протягом всієї нашої історії проблемам українського села приділялося недостатньо уваги з боку суспільства, а реформування 2000-х, яке супроводжувалось гострою соціально-економічною кризою, породило низку руйнівних для сільського соціуму процесів, результатом яких стали несприятливі зміни такого чутливого барометра як демографічні показники. Зазначені перетворення відображають глибоку демографічну трансформацію українського суспільства.

У ХХІ ст. Україна вступила з одними з найгірших серед європейських країн показниками життєздатності населення та тягарем багатьох невирішених соціально-демографічних проблем. Тому пом'якшення негативного впливу соціально-економічних перетворень на сферу відтворення населення і подолання кризових явищ у ній є пріоритетним завданням України в цілому та суспільства зокрема.

Мета і завдання. Мета дослідження проаналізувати типізацію адміністративних областей України за темпами скорочення сільського населення за період 1990-2019 рр. Відповідно до мети сформульовано і завдання - провести типізацію адміністративних областей України за темпами скорочення сільського населення за період 1990-2019 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для загальної оцінки демографічної ситуації в регіонах проведена їх типізація методами багатомірного статистичного аналізу. Регіони групувалися за методом Варда і типологічною відстанню Чебешева, задля підкреслення найбільшої схожості в типах. Результати такого аналізу представлені у формі дендрограми (рис. 1.).

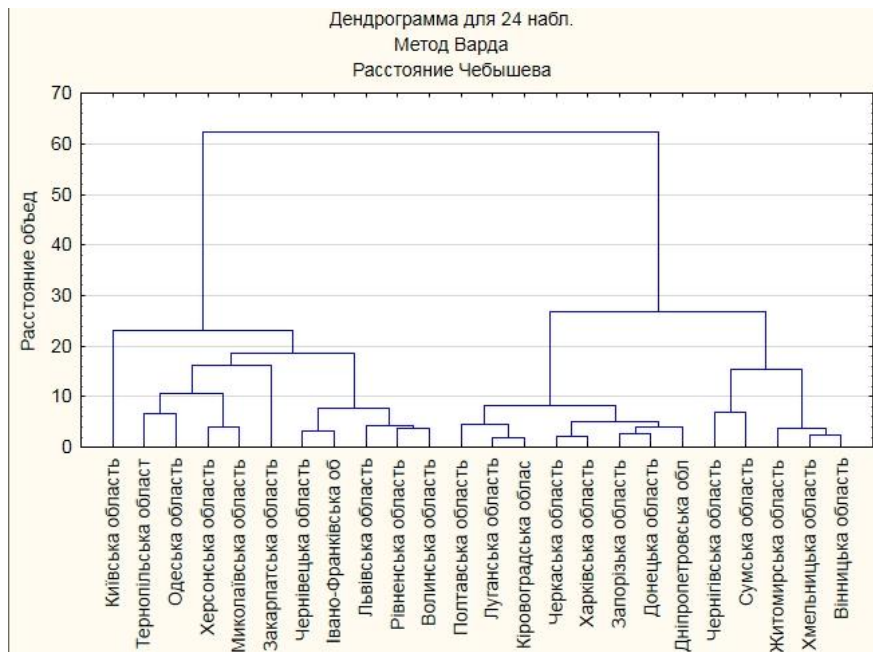

Рис.1. Типізація адміністративних областей України за темпами приросту/скорочення сільського населення за період 1991 -2019 рр. (побудовано автором)

Особливості просторової динаміки населення представляє картосхема типізації адміністративних областей України за темпами приросту/скорочення сільського населення за період 1991-2019 рр. Картосхема засвідчує специфіку коливань чисельності сільського населення у регіонах. Адміністративні області згруповані за середньорічними (розрахованими для п'ятирічних періодів) коефіцієнтами приросту/скорочення чисельності сільського населення. На картосхемі типи позначені різними кольорами, а підтипи - штриховкою.

Оцінка темпів скорочення чисельності сільського населення у регіонах підводить до типологічного уявлення про зміни чисельності сільського населення.

Рис. 2. Типізація адміністративних областей України за темпами приросту/скорочення сільського населення за період 1991-2019рр. (побудовано автором)

До першого типу увійшло 10 областей: Київська, Тернопільська, Одеська, Херсонська, Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська та Волинська. Вони ж в свою чергу розподілилися на 3 підтипи.

Підтип 1.1. формує одна єдина область – Київська. Вона характеризується найкращими демографічними показниками сільської місцевості. Причинами цього стало те, що це пристолічний регіон, саме там сільське населення постійно або прямує в напрямку столиці, або ж навпаки, відбувається субурбанізація. Тобто в даному регіоні постійно відбуваються активні процеси переміщення населення. Для періоду 1995 – 2000 рр. характерним є дещо нижчі темпи скорочення сільського населення чим в цілому по Україні, а за період 2015-2019рр. спостерігається значний приріст сільського населення на рівні 6,4‰ – це спровоковано значним притоком вимушених переселенців із зони ООС. Загалом для підтипу характерним є дещо менші або близькі до середніх показники скорочення за увесь досліджуваний період.

У підтип 1.2. увійшли 4 області: Тернопільська, Одеська, Херсонська та Закарпатська, це типові «сільські» області з високою часткою сільського населення. В умовах загальної депопуляції сільське населення тут або практично не скорочується або темпи скорочення нижчі за середні по Україні. Для підтипу характерні постійні коливання показника приросту/скорочення сільського населення, в останній час ці коливання пов'язані з трудовою міграцією, в тому числі і за кордон.

Підтип 1.3. об'єднує західні області – Чернівецьку, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську та Волинську. Тут простежуються низькі показники промислової діяльності, традиційний тип сільського розселення, знижені показники житлової забезпеченості, проте найсприятливіша демосоціальна обстановка, зокрема найповільніші темпи скорочення населення. Це пов'язано з високим коефіцієнтом природного приросту населення.

До другого типу увійшло 13 областей: Полтавська, Луганська, Кіровоградська, Черкаська, Харківська, Запорізька, Донецька, Дніпровська, Чернігівська, Сумська, Житомирська, Хмельницька, Вінницька. Розподілилися на 2 підтипи. Характерною рисою типу є високі темпи скорочення сільського населення.

2.1 підтип регіонів утворюють: Полтавська, Луганська, Кіровоградська, Черкаська, Харківська, Запорізька, Донецька та Дніпровська області. В умовах депопуляції ці регіони набули високої негативної динаміки, і такий «демографічний обвал» робить їх подальший демографічний розвиток особливо складним і проблемним. Даний підтип утворюють основні промислово розвинуті області, тому частка сільського населення тут і так не висока. Низькі стартові показники скорочення змінюються значним падінням кількості сільського населення першої хвилі (кінця 90х - початку 2000х), та другою хвилею в умовах сучасної соціально-економічної кризи.

2.2 підтип регіонів за загальними особливостями динаміки, утворюють: Чернігівська, Сумська, Житомирська, Хмельницька та Вінницька області. Тут простежується помітний міграційний відтік населення, який додатково сприяє

зменшенню не тільки кількості, але і щільності населення. В сукупності з низькою забезпеченістю лікарями, найнижчою забезпеченістю інфраструктурою відпочинку та оздоровлення, низькою соціально-культурною і шлюбною активністю сільського населення, це дозволяє охарактеризувати цей тип регіонів як «соціально нездоровий». Більшість областей даного типу це регіони постраждали від катастрофи на Чорнобильській АЕС, тому темпи скорочення сільського населення тут найвищі по країні. Особливістю входження до даного типу Вінницької і Хмельницької областей є скорочення цукрового виробництва, що і сприяло високим темпам скорочення сільського населення.

Найбільш значущим фактором формування чисельності сільськогосподарського населення є соціально-економічні умови, що склалися в Україні у певні періоди її історичного розвитку. Оскільки основною економічною базою господарського розвитку сільської місцевості є сільськогосподарське виробництво, то в залежності від профілю цього виробництва в певних природних і соціально-економічних умовах здійснювалося відтворення загальної чисельності населення, а також розміщення по території певних населених пунктів.

Список літератури

- 1) Драган О.І. Демографія: [Електронний ресурс]: конспект лекцій для студентів напряму підготовки 6.030505 «Управління персоналом та економіка праці» денної форми навчання / О. І. Драган., Т.І. Тертична. – К.: НУХТ, 2014. – 132 с.
- 2) Курило І.О. Трансформація сільського розселення в Україні : кол. моногр./ за ред. Т.А. Заяць ; Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – Київ, 2017. – 298 с.
- 3) Дорошенко Л.С. Демографія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: МАУП, 2005. – 112 с.

4) Демографія // Словник – довідник з екології : навч.-метод. посіб. / уклад.О.Г. Лановенко, О. О. Остапішина.— Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2013. — С. 61.